

Rasyo Analizi Uygulamasının Gelişimi

Prof. Dr. Cevat Sarıkamış

İst. Üni., İşletme Fakültesi

Emekli Öğr. Üyesi

Özet

Mali tabloların ihtiyacı karşılayabilmesi için onların tahlil edilmeleri ve elde olunan bu analiz sonuçlarından işletme yönetimi, ortakları, işletmeye borç verenlerin yararlanmaları söz konusudur. Mali tabloların analizinde kullanılan tahlil tekniklerinden birisi de rasyo yöntemidir. Buna rasyo analizi denilmektedir. İlk rasyo analizine 20. yüzyılın başlarında rastlanılmaktadır. Sonra yüzyıl boyunca bu analiz yöntemi gelişmiş ve yaygınlaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mali tablo, rasyo, rasyo analizi.

Abstract (Development of Ratio Analyze)

In order to get use of financial statements, it is necessary to analyze these statements. Based on this analyze, business managers, share holders and credit suppliers can get benefit from them. In this respect, ratio method is one of the methods that is used for financial statements analyze. This is called ratio analyze. The first attempts of this analyze occurred in the beginning of 20th century. Afterwards, the method was used during the century and expanded to many places.

Key Words: Financial statements, ratio, ratio analyze.

Rasyo analizi ilk kez 1908 yılında Wiliam M. Rosendale tarafından "Credit Department methods" adlı makalesinde yer almaktadır. Bu makalede sıhhatli kredi kararlarını verirken likidite rasyosu olarak isimlendirilen cari oran rasyosunun 2,5:1 olmasının uygun olacağını ifade etmektedir. Rasyo yönteminin sistemli bir şekilde uygulanmaya başlanması 1919 yılına rastlar. Alexander Wall isimli iktisatçı rasyolara ilişkin çalışmalarını Mart 1919 yılının-daki bankacılık bülteninde yayınlarken rasyo yönteminin kullanılmasını bankalara önermiştir.

Rasyo analizi yönteminin gelişmesinde öncülük eden Alexander Wall, yazdığı "A study of Credit Barometries" adlı makalesinde yalnız cari oran ile yetinilmesini eleştirmiş ve rasyo yöntemini bir bütün olarak aşağıdaki biçimde ortaya koymuştur.

Rasyolar, finansal analiz işlemlerinde kullanılan, bir kuruluşun bilançosunun zarar hesaplarının yatay ve dikey olarak incelenmesi ve bilanço kalemleri arasında çeşitli ilişkiler kurulmasını sağlayan oranlardır. Bu rasyo ilişkilerinden yararlanarak herhangi bir işletmenin:

- Kaldıraç oranları
- Likidite oranları
- Verimlilik oranları
- Karlılık oranları
- Piyasa değerleri oranları

analiz edilebilir. Rasyo yöntemiyle işletmelere ilişkin finansal analizlerin yapılabilmesi aşağıda verilen rasyo analizi ön koşullarına bağlıdır:

- Ekonomik koşullar,
- Endüstri koşulları,

- Tek düzen muhasebe sistemi,
- Standart rasyolar.

Eldeki bilgilere göre sermaye yoğunluğu alanında yapılmış önemli çalışmalardan biri 1937 yılında Amerikan İş ve İşçi Bulma Kurumu (İş Kurumu–Department of Labor) yayınlarına dayalı istatistikler üzerinde çalışan CHUDSON tarafından yapılmıştır.

CHUDSON'un yapmış olduğu bu çalışma amerikan sanayi ve ticari işletmelerini kapsamına almaktadır. İşletmelere ilişkin rasyoların artması konusu, işletmelerin zaman içinde gelişip büyümeleriyle yakından ilgilidir. Daha sonraları CHUDSON, sanayinin bütün kesimleriyle ilgili çalışmalar yapmıştır:

- Söz konusu sektörlerde çok verimli alanların rasyoları düzenlenmektedir.
- Verimliliği yüksek olan sektörlerde rasyolar istenilenden daha düşük gerçekleşmektedir.
- Aktiflerin gelişmesiyle birlikte, düzenli işleyen sektörlerde sermaye yoğunluğu rasyosu artmaktadır.
- Rasyolar bir sektörden diğer sektöre göre kolayca değişebilmektedir. Temel sektörlerde bu değişiklik eğilimi zaman zaman çok yüksek olmaktadır. Dayanıklı tüketim malları üreten işletmeler arasındaki yoğunluk farkı zaman zaman %43 dolayını aşmaktadır.
- Sanayi ve ticaret işletmelerinde sermayenin dönüşüm hızı 1,8 ve yoğunluğu %11,5.
- Genel düşünceye göre rasyoların değişim oranları işletmelerin büyüklüğü ile çok yakından ilgilidir. Ayrıca işletmelerin ileri tekniklerden yararlanabilmeleri, çok ciddi sermaye birikimlerini gerekli kılmaktadır.

Sermaye yoğunluğu konusunda önemli bir diğer çalışma STEINDL tarafından

1937 yılında sektörlere göre İngiltere vergi istatistiklerine dayalı olarak yapılan araştırmadır. STEINDL, brüt duran varlıklar ile satış hacmi arasındaki oranı inceleme yerine net duran varlıklar ile brüt satış hacmi arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Çeşitli işletmelerin sermaye yoğunluğu rasyosu işletmelerin sahip oldukları net duran varlıklara göre hesaplanmakta ve sıralanmaktadır. İşletmelerin büyüklüğü ile rasyoların büyüme eğilimleri birbiriyle yakından ilgilidir.

Kağıt, metalurji, tekstil sektörlerinde bu rasyoların hızla büyüdüğü, otomotiv sanayindeyse daha yavaş büyüdüğü görülmektedir.

Diğer analiz tekniklerinde olduğu gibi rasyo analizi de, gerek aynı işletmelerde gerekse de ayrı işletmelerde, aynı yıl veya ayrı ayrı yıllarla ilgili karşılaştırmalar yapılmasına dayanan bir yöntemdir.

Almanya'da Schmalenbach'ın etki ve katkısıyla 1937 yılında hükümetin kararıyla seçilen standart hesapların uygulamasını izleyen yıllarda analizler yapılmaya çalışılmıştır. Fransa'da 1947 yılında "Genel Hesap Planı"nın kabulünden sonraki yıllarda sözü edilen analiz yöntemleri uygulanmaya başlanmıştır.

Kaynaklar

Alp Gürus; 'Ticaret Bankalarımızda Finansal Analiz Metodları', Ankara, 1963, s.41.

İşletme Finansının Temelleri; Richard A. Brealey, Stewart, Myers; Alan J., Marcus. Çevirenler: Ünal Bozkurt, Türkan Arıkan, Hatice Doğanlı; Literatür Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.481.

G.Angenient: les ratios et l'Expansion de L'Entreprise Dunod-Paris, 1946, s.46.

G.ANGENIEUX, Les Ratios et L'Expansion de L'Entreprise, Dunod-Paris, 1964, s.49.